

Transitie naar duurzame kottervisserij

Politiek en maatschappelijk krachtenveld

Birgit de Vos
Ellen Hoefnagel

Projectcode 30704

December 2006

Rapport 7.06.21

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Transitie naar duurzame kottervisserij; Politiek en maatschappelijk krachtenveld
Vos, B. de en E. Hoefnagel
Den Haag, LEI, 2006
Rapport 7.06.21; ISBN-10: 90-8615-120-5; ISBN-13: 978-90-8615-120-2
Prijs €11,50 (inclusief 6% BTW)
37 p., fig., tab., bijl.

Dit rapport gaat over het politieke en maatschappelijk krachtenveld waarin de Nederlandse visserijsector zich bevindt en op welke wijze dit de transitie naar een duurzame visserij (kan) beïnvloed(t)(en). Het laat zien hoe partijen binnen en buiten de sector tegen de visserij aankijken, welke belemmerende en stimulerende (f)actoren zij onderscheiden en welke mate van invloed deze partijen hebben.

This report concerns the political and social field of influence within which the Dutch fishing sector operates and the way in which this influences (or could influence) the transition towards sustainable fishing. It demonstrates how parties both within and outside the sector view the fisheries sector, which obstructive and stimulating factors and actors they distinguish, and the extent of the influence of these parties.

Bestellingen:
Telefoon: 070-3358330
Telefax: 070-3615624
E-mail: publicatie.lei@wur.nl

Informatie:
Telefoon: 070-3358330
Telefax: 070-3615624
E-mail: informatie.lei@wur.nl

© LEI, 2006

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Summary	11
1. Inleiding	13
1.1 Achtergrond en vraagstelling	13
1.2 Onderzoeksmethode	14
2. Onderzoeksresultaten	17
2.1 Actoren in het krachtenveld van een transitie naar een duurzame Platvisserij	17
2.2 Rol van de geïnterviewden in transitieproces en perceptie op de Sector	19
2.3 Relaties tussen de verschillende actoren	21
2.4 Verschillende wereldbeelden: stereotypering en vijandbeelden	23
2.5 Het transitieproces naar een duurzame visserij	24
3. Conclusies	32
Literatuur	34
Bijlage	
1. Geïnterviewde personen	35

Woord vooraf

De vraag naar vis zal de komende jaren verder toenemen. De eisen die aan de sector gesteld worden vanuit de overheid en maatschappij nemen ook toe. Het gaat hier dan met name om de eis om meer rekening te houden met effecten van de visserij op de natuur (bijvoorbeeld bodemberoering, effecten op de visstand, discards en het hoge energieverbruik). Ook vanuit de sector wil men het anders aanpakken, niet alleen qua ecologische duurzaamheid, maar ook qua economische efficiëntie en sociale aspecten (bijvoorbeeld arbeidsomstandigheden).

Dat er (verdere) veranderingen moeten plaatsvinden is dus duidelijk, alleen willen alle partijen wel hetzelfde? En wie zijn er eigenlijk allemaal betrokken bij deze transitie naar een duurzame Noodzevisserij? Zijn dit alleen spelers binnen de sector zelf of zijn er ook partijen daarbuiten die de sector beïnvloeden? Van wie moet de transitie eigenlijk komen? In dit rapport wordt op basis van een omgevingsanalyse in kaart gebracht welke partijen bij het visserijvraagstuk betrokken zijn en welke belangen en doelen deze partijen hebben.

Deze omgevingsanalyse bestaat uit een systematische beschrijving van het politieke en maatschappelijke krachtenveld waarbinnen de Nederlandse kottervisserij opereert. De al beschikbare informatie is aangevuld met gestructureerde interviews met personen die inzicht hebben in besluitvormingsprocessen (op lokaal, nationaal en Europees vlak) die doorslaggevend kunnen zijn voor transitie naar een duurzame sector.

Wij willen alle geïnterviewden hartelijk danken voor de inspirerende gesprekken over de visserijsector. In het bijzonder willen we Maarten Bruns van LNV Bureau Bestuursraad bedanken voor zijn enthousiaste en interessante bijdrage aan dit onderzoek.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van LNV. De contactpersonen zijn de heren F. Vroegop en R. Lanter. De resultaten van dit onderzoek hebben als input gediend voor het advies van de Task Force Duurzame Noordzeevervisserij 'Vissen met tegenwind' en zijn op 21 maart 2006 gepresenteerd aan de Task Force.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'B' with a vertical line through it and some additional strokes.

Dr. J.C. Blom
Algemeen directeur LEI

Samenvatting

Dit rapport betreft een politieke en maatschappelijke omgevingsanalyse van de Nederlandse visserijsector en dan met name de platvissector. In deze omgevingsanalyse wordt nagegaan welke actoren betrokken zijn bij visserijvraagstukken; welke mate van invloed zij hebben; welke oplossingen zij aandragen voor het overbevisingprobleem danwel de niet duurzame wijze van exploitatie van de platvisvoorraad; en welke belemmerende en stimulerende krachten zij identificeren met betrekking tot de transitie naar een meer duurzame visserij.

De vraag naar vis zal de komende jaren verder toenemen. De eisen die aan de sector gesteld worden vanuit de overheid en maatschappij nemen ook toe. Het gaat hier dan met name om de eis om meer rekening te houden met effecten van de visserij op de natuur (bijvoorbeeld bodemberoering, effecten op de visstand, discards en het hoge energieverbruik). Ook vanuit de sector wil men het anders aanpakken, niet alleen qua ecologische duurzaamheid, maar ook qua economische efficiëntie en sociale aspecten (bijvoorbeeld arbeidsomstandigheden). De vraag is alleen of en op welke manier deze transitie gestuurd/gestimuleerd kan worden. Het gedrag van mensen speelt een belangrijke rol in het transitieproces; wanneer en waarom komen mensen in beweging of waarom niet? Om hun gedrag te kunnen verklaren (en dus te kunnen beïnvloeden) is het nodig meer inzicht te hebben in het krachtenveld waarbinnen dit gedrag plaatsvindt. Dit onderzoek probeert een bijdrage te leveren aan dit inzicht.

Voor dit onderzoek zijn interviews gehouden met 18 experts die betrokken zijn bij het visserijvraagstuk. Dit zijn personen van zowel in als uit de omgeving van de visserijsector. Uit deze interviews blijkt dat er volgens deze experts minstens 60 groepen actoren van invloed zijn op het transitieproces naar een duurzame visserij. Dit zijn verschillende ketenpartijen, Europese en Nederlandse politiek, andere mariene economische actoren, Nederlandse en Europese belangenverenigingen uit de sector, onderzoeks- en adviesorganisaties, maatschappelijke organisaties op het gebied van natuur, milieu en dierenwelzijn, de overheid, banken, accountants, media en kerken.

De geïnterviewden geven aan dat al deze partijen in meer of mindere mate bij het transitieproces betrokken moeten zijn. In meerdere mate wanneer ze het proces kunnen stimuleren en in mindere mate wanneer ze het proces tegenhouden. Partijen die als belemmerend worden gezien zijn partijen in de visserijsector. Binnen Nederland worden de visserijorganisaties genoemd (met name de oudere geleerden) evenals het Productschap Vis. Binnen Europa zijn dit de andere (visserij)

lidstaten en de Visserijraad. Als stimulerende (f)actoren worden partijen buiten de sector genoemd. Het gaat hier bijvoorbeeld om: jonge vissers, vissersvrouwen, MSC, Maatschappelijke organisaties, consumenten, andere ministeries dan LNV, supermarkten en kerken.

Om een transitieproces verder op gang te brengen is het dus noodzaak niet alleen de pijlen te richten op de sector zelf, maar ook op factoren en actoren die de sector en het transitieproces positief dan wel negatief kunnen beïnvloeden.

De samenwerking tussen deze verschillende partijen blijkt echter nog niet altijd even soepel te verlopen. De partijen hebben verschillende visies (paradigma's) op de sector en het transitievraagstuk. In dit rapport worden drie paradigma's beschreven, namelijk: het rationaliseringsparadigma, het conserveringsparadigma en het sociale paradigma. Binnen bepaalde groepen is vaak 1 paradigma dominant. Met name het sociale paradigma speelt tot nog toe een te kleine rol in het transitieproces. Terwijl we uit de lijst met 'aanbevelingen' van de geïnterviewden juist zien dat er grote behoefte is aan met name institutionele en economische/maatschappelijke veranderingen. De drie paradigma's vullen elkaar aan en het is daarom ook belangrijk dat oplossingen of transities vanuit alle drie de perspectieven gezocht worden.

Tot slot worden op basis van het verzamelde materiaal in dit rapport een aantal aanbevelingen gegeven. In het kort samengevat, gaat het om het volgende:

- niet alleen vissers moeten veranderen;
- zelfanalyse: alle partijen moeten hand in eigen boezem steken. Nagaan hoe belemmer ik het proces en hoe kan dat veranderen en hoe stimuleer ik het proces;
- begrijpen dat visies beïnvloed worden door paradigma's;
- achterhalen waarom bepaalde vijandbeelden en stereotypen zijn ontstaan, of deze beelden juist zijn en hierover met elkaar in gesprek gaan;
- probleempercepties en duurzaamheidsvisies ontwikkelen;
- bereid zijn water bij de wijn te doen;
- een gedeelde perceptie op transitie en doelen zien te formuleren;
- transitie kost tijd, haalbare tijdsafspraken maken over de stappen die genomen moeten worden;
- randvoorwaarden scheppen, coherentie met andere regels, transparantie waarborgen;
- participatie: individuele benadering en dialoog centraal stellen;

Summary

Political and social fields of influence in the transition towards sustainable cutter fisheries

This report concerns an analysis of the political and social climate of the Dutch fishing sector, particularly the flatfish sector. This 'climate analysis' investigates which actors are involved in the fisheries issues; the extent of their influence; the solutions they offer for the problem of overfishing or the non-sustainable method of exploitation of flatfish stocks; and the obstructive and stimulating forces that they identify in relation to the transition towards more sustainable fisheries.

The demand for fish will increase further in the coming years. The demands made of the sector by the government and society are also increasing. In particular, this concerns the requirement that more account is taken of the effect of fishing on nature (such as the disturbance of the seabed, the influence on fish stocks, discards, and the high consumption of energy). Within the sector itself, there is also a desire to tackle matters differently, not only for reasons of ecological sustainability, but also for reasons of economic efficiency and social aspects (such as working conditions). It is merely a question of whether (and how) this transition can be controlled/stimulated. People's behaviour plays an important role in the transition process; when and why do people take action (or not)? In order to be able to explain their behaviour (and therefore also to be able to influence it), more insight is required into the field of influence within which this behaviour is exhibited. This research project endeavours to contribute to gaining this insight.

For the purpose of this research, interviews were held with 18 experts connected to the fisheries issue. These are people from both within and outside the fishing sector environment. The interviews revealed that these experts consider at least 60 groups of actors to have an influence on the process of transition towards sustainable fisheries. These are: the various chain parties, European and Dutch political actors, other marine economic actors, Dutch and European pressure groups within the sector, research and advisory organisations, civil-society organisations in the areas of nature, the environment and animal welfare, the government, banks, accountants, the media and churches.

Those interviewed indicated that all these parties must be involved in the transition process to a greater or lesser extent: to a greater extent if they are able to stimulate the process, and to a lesser extent if they obstruct the process. Parties considered obstructive are parties within the fisheries sector. Within the Netherlands, the fishery organisations (particularly the older ranks) are named in this regard, as is the Commodity Board for Fish and Fish Products. Within Europe, such

organisations include the other member states active in fisheries, and the Fisheries Council. Stimulating actors include parties outside the sector. For example: young fishermen, fishermen's wives, the MSC, civil-society organisations, consumers, other ministries besides the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality, supermarkets and churches.

In order to really get the transition process underway, it is therefore necessary to not only direct all efforts at the sector itself, but also at the factors and actors that could impact upon the sector and the transition process, whether positively or negatively.

However, the collaboration between these various parties still does not appear to always run as smoothly as it could. The parties have different visions (paradigms) of the sector and the transition issue. This report describes three paradigms, namely: the rationalisation paradigm, the conservation paradigm and the social paradigm. Within certain groups, one paradigm often dominates. To date, the social paradigm in particular has played too small a role within the transition process, whereas we can see from the list of 'recommendations' made by those interviewed that there is a great need particularly for institutional and economic/social changes. The three paradigms complement each other and it is therefore also important that solutions or transitions are sought from all three perspectives.

Lastly, a number of recommendations are made on the basis of the collected material in this report. Briefly summarised, these are as follows:

1. not only fishermen must make changes;
2. self-analysis: All parties must be aware of their own roles, working out how they are obstructing the process, how this can be changed, and how they can stimulate the process;
3. understand that visions are influenced by paradigms;
4. find out why certain negative assumptions and stereotypes have arisen, whether these notions are correct, and discuss these points with each other;
5. develop perceptions of problems and visions of sustainability;
6. be willing to make compromises;
7. formulate a shared perception of transition and objectives;
8. transition costs time; reach feasible time agreements regarding the steps that need to be taken;
9. establish preconditions, coherence with other rules, and guarantee transparency;
10. participation: Individual approach and dialogue occupy a central position.

1. Inleiding

Dit is het verslag aan de geïnterviewden van het onderzoek naar de politieke en maatschappelijke omgeving van de platvisvisserij in Nederland. De omgevingsanalyse bestaat uit een systematische beschrijving van het politieke en maatschappelijke krachtenveld waarbinnen de Nederlandse kottervisserij opereert. De al beschikbare informatie is aangevuld met gestructureerde interviews met personen die inzicht hebben in besluitvormingsprocessen (op lokaal, nationaal en Europees vlak) die doorslaggevend zijn voor transitie naar een duurzame sector. De onderzoeksresultaten zijn eerder gepresenteerd aan de Task Force verduurzaming Noordzeevisserij op 21 maart 2006.

1.1 Achtergrond en vraagstelling

In het laatste kwartaal van 2004 is door het LEI een syntheserapport opgesteld over de status en potentie van duurzame ontwikkeling van het Nederlandse Noordzee viscluster. Het rapport is gebaseerd op een Quick Scan van relevante literatuur, bestaande projecten en initiatieven en heersende visies en behoeften (Smit et al., 2005). Dit rapport heeft:

- bouwstenen aangedragen voor een agenda transitie duurzame visserij (bedrijfsleven, overheid, onderzoek en andere betrokkenen);
- specifieke kennisleemtes vastgesteld (als integraal deel van kritische succesfactoren voor het transitieproces).

Op basis van deze exercitie zijn onderzoekstaken binnen de activiteit in 2005/2006 geformuleerd, waarvan één nader uitgewerkt is in dit verslag.

Binnen deze onderzoekstaak spelen twee onderzoekthema's een rol: een *politieke en maatschappelijke omgevingsanalyse* van de Nederlandse visserij en een analyse van *economic incentives* die zouden kunnen bijdragen aan het beoogde transitieproces. In dit verslag wordt alleen ingegaan op het eerste thema: een politieke en maatschappelijke omgevingsanalyse. In deze omgevingsanalyse wordt nagegaan welke actoren betrokken zijn bij het visserijvraagstukken; welke mate van invloed zij hebben; welke oplossingen zij aandragen voor het overbevissingprobleem dan wel de niet duurzame wijze van exploitatie van de platvisvoorraad; en welke belemmerende en stimulerende krachten zij identificeren met betrekking tot de transitie naar een meer duurzame visserij.

1.2 Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode van dit onderzoek is gebaseerd op een zogenaamde quick scan van Bureau Bestuur Raad (BBR). In deze quick scan wordt aan een geïnterviewde/actor gevraagd het krachtenveld rond een bepaald thema, zoals duurzame visserij, in kaart te brengen. Met behulp van drie cirkels (zie figuur 1) kunnen de spelers/actoren naar gelang hun macht of invloed geplaatst worden in een van de cirkels. In de binnenste cirkel bevinden zich de belangrijkste spelers en in de buitenste cirkel de spelers die wat minder van invloed zijn op het proces.

BBR voerde deze quick scan uit met drie beleidsmedewerkers van het Ministerie van LNV, Directie Visserij. Hen werd gevraagd de actoren, die zich volgens hen in het krachtenveld van de transitie naar een duurzame (kottter)visserij bevinden, een plaats te geven in deze drie cirkels.

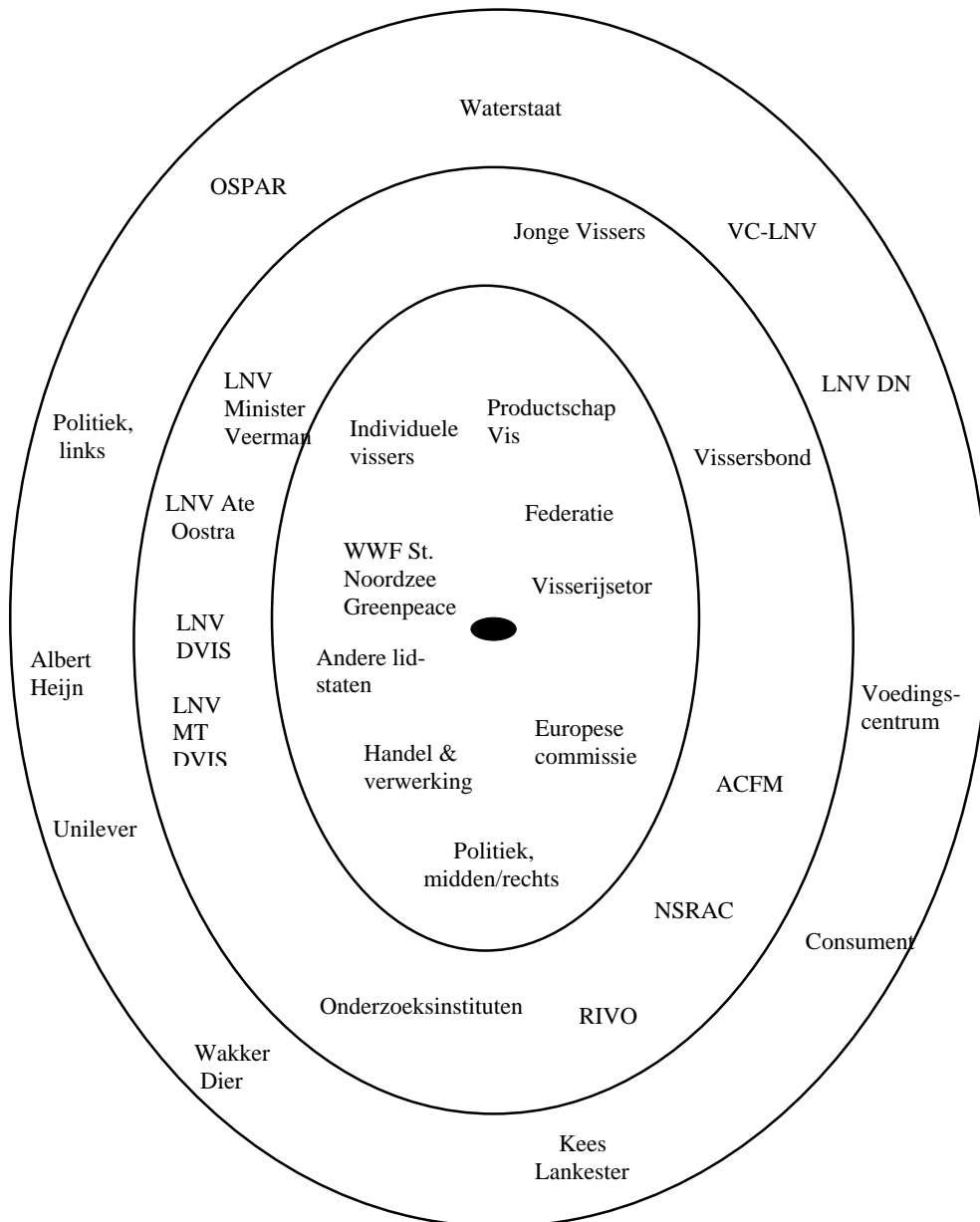
Belangrijke conclusies van deze exercitie waren:

- LNV vormt op het thema duurzame visserij geen eenheid. MT-vis, Directie Visserij algemeen, Minister Veerman en Ate Oostra worden als aparte eenheden beschouwd;
- belangrijke spelers zijn: de sector, Stichting de Noordzee, de Nederlandse politiek en de EU. Opvallend is dat LNV weinig contact heeft met een aantal van deze belangrijke spelers (Stichting de Noordzee, Politiek midden/rechts, individuele vissers en de Federatie);
- de Federatie, het Productschap, Politiek midden/rechts en de andere lidstaten worden gekenmerkt als grootste tegenkrachten in de transitie naar een duurzame visserij. De Federatie en het Productschap hebben een grote rol in de Taskforce verduurzaming Noordzevisserij;
- jonge vissers en Stichting Wakker Dier nemen snel toe in belang;
- de Federatie, Stichting de Noordzee, de Vissersbond en de VC-LNV nemen in kracht af;
- met een aantal spelers wordt nog geen communicatie onderhouden, tevens staat LNV met een aantal spelers op gespannen voet (Bruns, 2005).

Het LEI heeft op basis van de methode en de resultaten van deze quick scan interviews uitgevoerd met een achttiental actoren die genoemd worden in deze cirkels. Hen is gevraagd *hun visie* op het krachtenveld en het transitieproces te geven. Om deze methode te verdiepen is tevens gevraagd naar de *achterliggende gedachten* waarop de *keuzes* voor de plaats van de actoren in de verschillende cirkels, de mate van belangrijkheid en de rol die ze spelen in transitieprocessen, gebaseerd zijn.

Samengevat zijn in deze omgevingsanalyse de volgende kwesties onderzocht:

- welke partijen zijn bij het visserijvraagstuk betrokken en welke doelen en belangen hebben deze partijen, met andere woorden: hoe zien deze partijen hun rol bij de transitie naar een duurzame visserij?
- hoe kijken deze partijen, de geïnterviewden, tegen de visserijsector aan?
- is er sprake van een overbevissingsprobleem/of een niet-duurzame productiewijze volgens deze partijen? En zo ja, wat is de oorzaak hiervan?
- hoe verhouden de verschillende partijen zich tot elkaar?
- welke mate van invloed hebben zij?
- welke belemmerende en stimulerende krachten spelen een rol bij de transitie naar een meer duurzame visserij?
- welke partijen zijn vooral invloedrijk/belangrijk (in zowel positieve als negatieve zin) bij een transitieproces?

Figuur 1.1 Plaats van actoren in de transitie naar een duurzame visserij op basis van een quick scan door BBR met drie beleidsmedewerkers van LNV

2. Onderzoeksresultaten

2.1 Actoren in het krachtenveld van een transitie naar een duurzame platvisserij

Aan de geïnterviewden is gevraagd alle actoren te noemen welke in hun ogen een rol spelen in het krachtenveld rondom de transitie naar een duurzame visserij. In tabel 2.1 staan al deze actoren (60 in totaal) weergegeven. De actoren die zich in het krachtenveld bevinden van een duurzame visserij zijn te verdelen over verschillende categorieën: Nederlandse Politiek, Europese Politiek, sector, advies/onderzoekinstanties, overheid (NL), ketenpartijen, Natuur- en milieuorganisaties, andere mariene economische actoren, banken/accountants en overige.

Tabel 2.1 *Actoren die zich in het krachtenveld rondom een transitie naar een duurzame visserij bevinden*

1. Politiek NL	Kamerleden
	Minister Veerman
	Lokale en regionale bestuurders (gemeenten, provincies)
	Midden/rechtse partijen (CDA, SGP)
	Linkse partijen (SP, GL)
2. Politiek EU	Kamerleden
	DG fish
	Andere lidstaten
	Europese Commissie
	EU commissaris
3. Sectorvertegenwoordiging	Visserijraad
	OSPAR
	Nederlandse vissersbond
	Federatie van visserijverenigingen/Grote visbedrijven
	Productschap vis/
	Producentenorganisaties
Jonge vissers	
Vissersvrouwen	
Europeche	

Tabel 2.1 Actoren die zich in het krachtenveld rondom een transitie naar een duurzame visserij bevinden (vervolg)

	Raad van V&W
	Individuele vissers
	Voedingscentrum
4. Advies/onderzoek	Alterra/NIOZ
	RIKZ
	LEI
	RAC
	Wageningen Marien/RIVO
	ICES
	ACFM
6. Ketenpartijen	Handel/verwerking
	Consument/burger
	Unilever
	Supermarkten (Ahold)
	Afslagen
	MSC
7. Natuur- en milieu/dierenwelzijnsorganisaties	Greenpeace
	WWF
	Stichting de Noordzee
	Stichting Wakker dier
	Stichting Natuur en milieu
	Milieudefensie
	Waddenvereniging
	IUCN
	FAO
8. Andere mariene economische actoren	Sportvissers
	Viskwekers
	Scheepsbouw
	Havenbedrijven
	Transport
9. Banken/accountants	Banken
	Accountants
10. Overig	Kerken
	Media

2.2 Rol van de geïnterviewden in transitieproces en perceptie op de sector

In tabel 2.2 is weergegeven welke rol de geïnterviewden voor zichzelf zien weggelegd in het transitieproces en wat hun perceptie is op de visserijsector.

Tabel 2.2 *Visie van geïnterviewden op de visserijsector en hun eigen rol in het transitieproces*

Organisatie	Categorie	Rol transitie duurzame visserij	Visie op (duurzame) vissector
CDA	Politiek	Opkomen voor belangen van de visserijsector met balans tussen economie en ecologie	Heeft positief beeld van vissector, visserij is niet enige oorzaak van problemen
WNF	NGO	Streven naar verdubbeling beschermde zeegebieden, bedrijven en consument bewegen, debat losweken, onderzoek ondersteunen	Ze zijn niet tegen visserij, maar voor duurzame visserij. Consumenten moeten bewust worden en duurzame vis kopen
Stichting Wakker Dier	NGO	Een beter dierenwelzijn voor vissen bereiken via lobby en onderzoek	Kritisch vanwege dieronvriendelijkheid van vangst- en doedingmethode.
Stichting de Noordzee	NGO	Advocaat en waakhond. Dialoog met visserij, alternatieven aandragen (niet persé technisch)	Zie WNF
Wageningen Marien/RIVO	Onderzoek/ advies	Handen en voeten geven aan beheersinstrumentarium gezien biologische dynamiek. Volgend, want vnl. bezig met commerciële soorten en aanlandingen. Effortbeheer zou meer interdisciplinair onderzoek vergen, nu toch vooral biologisch gericht.	Mild over sector, verkeerd beleid krijgt de schuld. MSC is niet persé de oplossing
Scomber	Onderzoek/ advies	Brug tussen sector en NGO's. vissers moeten zelf probleem definiëren en oplossingen verzinnen	Kritisch/mild. Duurzaamheidsinitiatieven moeten ook uit de sector komen.
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Overheid	Armoedebestrijding en milieu. verduurzaming van de samenleving, geen economisch belang. Duurzaamheid biedt de mogelijkheid om visserij als onderwerp op te pakken.	Kritisch: Spelers zijn vooral bezig met overleven en het ontbreekt aan een handelingsperspectief: gebrek aan controle en prijzen die onder druk staan

Tabel 2.2 *Visie van geïnterviewden op de visserijsector en hun eigen rol in het transitieproces (vervolg)*

Organisatie	Categorie	Rol transitie duurzame visserij	Visie op (duurzame) vissector
Ministerie van LNV, Directie Natuur	Overheid	Rol bij aanwijzingsbesluit (visserij wordt vergunningplichtig) goede communicatie beschermde gebieden	Milde houding. De sector heeft wel de wil om aan te passen, maar hoe weet nog niemand. Randvoorwaarden zijn belangrijk voor verandering
Ministerie van V&Werkeer, RWS, Directie Noordzee	Overheid	Integraal beheerder van de Noordzee. Aanjager om samenwerking tussen sectoren en stimuleren. Uitvoering van beleid en informatie en kennisbeheer	Kritisch: Sector heeft belangrijke cultuurhistorische waarde, maar sector is traditioneel ingesteld en reageert vaak defensief vanuit de gedachte: 'we hebben de oudste rechten'
Rabobank	Bank/accountant	Faciliteren via looptijd en rentesubsidie (bijvoorbeeld pulskor)	Mild/kritisch. Duurzaamheid en innovatie zijn belangrijk alsmede de exploitatie van visbedrijven. Visserij zelf moet eigen verantwoordelijkheid nemen
Unilever	Ketenpartij	Meer viseetcultuur in NL, mensen opvoeden meer in 'feminiene domein'. Ronde tafelgesprekken	Mild/kritisch. Als we het belangrijk vinden om over een aantal jaren nog bepaalde vissoorten te eten moet er wel iets gaan veranderen. MSC is niet per definitie de oplossing
United Fish Auctions (UFA)	Ketenpartij	Bemiddeling tussen visser en handel. NL. als draaischijf van vis op de kaart zetten, sortering op gewicht	Kritisch. Aanvoer moet meer communiceren met supermarkt. Nederland als draaischijf van vis
Visfederatie	Ketenpartij	Belangenbehartiging handel, signalen uit markt vertalen naar aanvoerders, continuïteit, maar er wordt te weinig nagedacht over de markt.	Kritisch: Er zou meer moeten worden nagedacht over wat de markt wil

Tabel 2.1 Actoren die zich in het krachtenveld rondom een transitie naar een duurzame visserij bevinden (vervolg)

Organisatie	Categorie	Rol transitie duurzame visserij	Visie op (duurzame) vissector
Stichting jonge vissers in oprichting/visserij-bedrijf Urk	Sector-vertegenwoordiging	Bijdragen aan toekomstvisie. Jonge vissers organiseren in platform, 1 organisatie met een toekomstvisie.	Mild/kritisch Op gasolie gebied zijn we niet duurzaam bezig, Vissers staan aan de zijlijn, hebben niet veel te vertellen.
Noordzeevrouwennetwerk (NSWN) en Vinvis	Sector-vertegenwoordiging	Wijzen op de sociaal-economische gevolgen en de impact van visserijregels op visserijgemeenschappen en gezinnen	Mild. Er is veel onzekerheid en weinig invloed van vissers.
Productschap vis	Sector-vertegenwoordiging	Faciliterend en ondersteunend voor sector en keten. Via Task Force, onderzoek, RAC	Mild. Er is veel onzekerheid (beleid, financieel). Wel iets veranderen aan attitude vissers
Nederlandse vissersbond	Sector-vertegenwoordiging	Mediator, om maatschappelijke normen te vertalen naar vissers en andere partijen om zo het beleid en de doelstelling te halen welke je met elkaar hebt afgesproken.	Mild. Complexe situatie, verdeeld probleem, niet 1 oorzaak. Gebrek aan communicatie
Federatie van visserijverenigingen	Sector-vertegenwoordiging	Spelregels die in scholherstel plan geformuleerd zijn goed tussen de oren van de producenten/vissers/schippers te krijgen. Wanneer de mentaliteit van de vissers verandert is er draagvlak.	Kritisch: mentaliteit van (sommige) vissers moet veranderen

2.3 Relaties tussen de verschillende actoren

De geïnterviewden is gevraagd aan te geven met welke andere actoren in het transitieproces er contacten zijn. Het blijkt dat er veel onderling contact is, maar een aantal geeft aan dat er tevens sprake is van weinig contacten met een aantal spelers:

- zo geeft LNV aan weinig contact te hebben met Stichting de Noordzee, Politiek NL, Individuele vissers en de Federatie;
- politiek Midden en Links houden zich nauwelijks bezig met visserij;
- er is weinig contact tussen de sector en de ministeries van Buitenlandse Zaken en Verkeer en Waterstaat;
- de Handel en NGO's hebben weinig onderling contact;
- de Banken en Nederlandse overheid hebben tevens weinig onderling contact;

- het contact met de sector bestaat voornamelijk uit contact met visserijorganisaties en productschap: er is weinig contact met individuele bedrijven/vissers;
- de consument lijkt de grote afwezige in het transitieproces naar een duurzame visserij.

Er zijn een aantal redenen te geven die hieraan bijdragen. Zo is er van oudsher weinig contact tussen het Ministerie van LNV en de andere ministeries, vanwege de grote invloed van Brusselse visserijwetgeving op de visserij. Verder heeft de visserij van oudsher niet veel hinder ondervonden van andere activiteiten die plaatsvonden op de Noordzee. De Noordzee wordt echter steeds drukker en ook de Natuurbeschermingswet zal een steeds grotere stempel gaan drukken op de visserij. Hierdoor is het van toenemend belang dat ministeries, maar ook sectoren onderling contact hebben over het zo goed mogelijk op elkaar afstemmen van de verschillende activiteiten. Hiervoor wordt al jaren gepleit onder de noemer Integraal Kustzone Beheer (zie bijvoorbeeld Cicin-Sain en Knecht, 1998).

De desinteresse dan wel onwetendheid van consumenten met betrekking tot visserijvraagstukken zal in de toekomst wellicht afnemen onder andere door campagnes van milieuorganisaties (WNF en Stichting de Noordzee met de viswijzer en het goede visboek). Informatie uit andere hoeken, zoals de sector zelf is er nog betrekkelijk weinig (het Visbureau is daar een uitzondering op). Visserijorganisaties, afslagen enzovoort zouden echter ook meer in de publiciteit kunnen treden. Vissers geven ook aan te willen laten zien waar zij mee bezig zijn. Op deze manier zou er een meer evenwichtige informatiestroom over de visserij op gang kunnen komen, Dit wordt ook aanbevolen in het rapport *Ondernemerschap in de platvissector* (De Vos en Hoefnagel, 2006).

Als het om contact met de sector gaat, is dit contact er voornamelijk met sectorvertegenwoordigers. In de meeste overlegorganen hebben individuele ondernemers geen zetel. Op zich is dit logisch, het is nu eenmaal niet praktisch om steeds met ondernemers te praten. De literatuur wijst echter uit dat sectoroplossingen of aanbevelingen vaak niet direct toe te passen zijn op bedrijfsniveau, omdat ze te abstract en te generiek zijn (zie Van der Schans, 2004). Dit pleit voor een individueler contact en aanpak Het idee is dat om ondernemers in beweging te krijgen, zij zich bewust moet worden van hun eigen sturingsmogelijkheden. Hierbij is een specifieke benadering nodig, gericht op individuele bedrijven in samenwerking met relevante maatschappelijke organisaties en hun directe ketenrelaties in plaats van een sectorbrede aanpak. De ambities en mogelijkheden bij verschillende partijen in de keten kunnen erg verschillen.

2.4 Verschillende wereldbeelden: stereotypering en vijandbeelden

Weinig of geen contact tussen actoren en de aard van het contact hebben invloed op hoe actoren over elkaar denken. Stereotyperingen en vijandbeelden kunnen de dialoog of het ontbreken daarvan bepalen. Dit kan vervolgens weer het transitieproces beïnvloeden.

Voorbeelden van stereotyperingen zijn:

- NGO's vertellen nooit de waarheid en zijn ongenueanceerd;
- de sector reageert vaak defensief en niet constructief;
- vissers denken alleen aan de korte termijn, zijn kortzichtig;
- in overlegorganen zit altijd dezelfde 'klik'.

Het is belangrijk te achterhalen waarop deze veronderstellingen gebaseerd zijn en wat degene die de uitspraak doet ermee wil duidelijk maken. Dergelijke stereotyperingen zouden idealiter in een transitieproces waarbij meerdere stakeholders betrokken zijn, genuanceerd moeten worden om samenwerking mogelijk te maken.

Hiermee hangt samen dat al deze partijen elk hun eigen perspectief hebben op het visserijvraagstuk. In de literatuur (Hoefnagel et al., 2006) wordt dit ingedeeld in de volgende drie paradigma's of wereldbeelden:

- rationalisering paradigma;
- conservering paradigma;
- sociaal paradigma.

Het rationaliseringsparadigma is gericht op winst en economische efficiëntie, een onzichtbare hand beschermt de visvoorraad via het marktmechanisme, TAC's kunnen vastgesteld worden via wetenschappelijk advies. Het conserveringparadigma is gericht op langetermijnmilieubescherming via overheidsregulering en eventueel de publieke opinie, biologische en ecologische kennis is essentieel. Het sociale paradigma is meer gericht op welzijn van de (visserij) gemeenschap. Binnen dit paradigma meent men dat sociale en culturele instituties een essentiële rol spelen bij duurzame oogst en de bescherming van de habitat. Naast wetenschappelijke kennis is de kennis van vissers en gemeenschap van essentieel belang

Redenerend vanuit de paradigma's worden bepaalde aspecten:

- benadrukt;
- onbelangrijk gevonden;
- over het hoofd gezien.

Wat binnen het ene paradigma belangrijk is, is dat in het andere paradigma niet. Vaak is het zo dat één of twee paradigma's dominant zijn. De drie paradigma's vullen elkaar echter aan en het is daarom belangrijk dat oplossingen of transities vanuit alle drie de perspectieven onderzocht worden. Uit dit onderzoek blijkt dat

het rationaliseringparadigma voornamelijk wordt aangehangen door: sector, overheid en keten. Het conserveringsparadigma wordt vooral aangehangen door Natuur en Milieu organisaties, deel van de wetenschappelijke instituten en de overheid. Het sociale paradigma lijkt een veel kleinere rol te spelen binnen de gedachtevorming rond visserijvraagstukken. Unilever, Scomber zijn de geïnterviewden die de verschillende paradigma's lijken te onderkennen en het sociaal paradigma een plaats gunnen, dit laatste geldt ook voor vissersvrouwen. Binnen het overheidsdenken lijken het rationalisering- en conservering paradigma dominant te zijn.

2.5 Het transitieproces naar een duurzame visserij

2.5.1 Is er sprake van een overbevissingsprobleem of een niet duurzame productiewijze en zo ja welke oorzaken zijn hiervoor te geven?

Niet iedereen is het erover eens dat zonder meer gesteld kan worden dat er sprake is van een overbevissingsprobleem. De politiek, het onderzoek, de handel en de sector geven aan dat dit beeld genuanceerd dient te worden. Zo geldt overbevissing niet voor alle soorten en plaatsen. Verder wordt gezegd dat het houden aan de regels alleen niet meer voldoende is om duurzaam te zijn, terwijl dit voorheen wel het geval was. Wel is iedereen het erover eens dat een aantal zaken moeten veranderen om een duurzame visserij te bewerkstelligen. De oorzaken van de niet duurzame productiewijze worden voornamelijk gezocht in:

1. de te hoge capaciteit vergeleken met de beschikbare hoeveelheid vis;
2. vrije toegang van andere landen;
3. beleid en regelgeving:
 - beheer van specifieke commerciële soorten en regulering via aanlanding;
 - sturing op licentierecht, waardoor commerciële soorten zijn overbevist;
 - nalaten het beleid uit te voeren en er verantwoordelijkheid voor te dragen;
 - subsidiebeleid.
4. factoren buiten de visserij, zoals: klimaat, temperatuur en vermindering van nutriënten;
5. mentaliteit van personen werkzaam in de visserij (te veel gericht op korte termijn en het weinig zien van kansen).

2.5.2 Wat is nodig om een duurzame visserij te kunnen bereiken?

De oplossingen die de geïnterviewden aandragen om een meer duurzame visserij te kunnen bereiken hangen logischerwijs in grote mate samen met de oorzaken voor

het probleem zoals hierboven geschetst. Op verschillende vlakken zijn verbeteringen nodig:

- *Technisch*
 - grotere mazen van 80 naar 100 mm;
 - kleinere vloot;
 - boomkor afschaffen of randvoorwaarden stellen, eventueel de pulskor.
- *Economisch*
 - richten op meer vissoorten;
 - andere activiteiten, bijvoorbeeld toerisme;
 - keten: meer toegevoegde waarde product, versheid, kwaliteit, er meer mee doen (verwerking);
 - certificering voor duurzaamheid, versheid en dergelijke
 - economisch perspectief bieden; verantwoordelijk gedrag moet ook kunnen, moet haalbaar zijn;
 - investeringsmogelijkheden;
 - staatsgaranties of borgstellingfonds.
- *Institutioneel*
 - binnen visserijorganisatie, duidelijker vertegenwoordiging (1 organisatie in plaats van 2);
 - meer betrokkenheid van stakeholders (via RAC);
 - een Europese inspectiedienst;
 - beleidsbeslissingen moeten niet alleen genomen worden door visserijministers, maar ook op nationaal en internationaal niveau door milieuministers en ministers van economische en financiële zaken;
 - subsidies hervormen zodat duurzame initiatieven voorrang kunnen krijgen boven het vergroten van de visserijinspanning;
 - een warme regeling voor vissers om de herstelperiode door te komen, dit kan de sector niet alleen dragen. Banken, financiën en economische zaken zouden hierbij betrokken kunnen worden;
 - effortbeheer
 - parlement en ministerie, beleidsmakers moeten meer verantwoordelijkheid dragen voor beleid en uitvoering;
 - rol van de overheid en Brussel moet duidelijker worden;
 - er is te veel politieke invloed op het beleid;
 - randvoorwaarden aan de visserij stellen;
 - kwetsbare gebieden instellen waar geen visserij mag.
- *Maatschappelijk*
 - bewustwording consumenten en sector;
 - visie op duurzaamheid moet gezamenlijk geformuleerd en gedeeld worden;
 - draagvlak bij alle partijen;

- grotere verantwoordelijkheid bij de sector leggen;
- communicatietrajecten inzetten (betere communicatie vanuit beheerders/overheid, maar ook tussen gebruikers onderling);
- betrekken van onderwijs bij duurzaamheidsissues.

We zien uit deze lijst met 'aanbevelingen' dat er grote behoefte is aan met name institutionele/economische/maatschappelijke veranderingen. Technische aspecten worden in mindere mate genoemd.

2.5.3 Mate van invloed van de verschillende partijen

Huidige situatie en transitieproces

In de huidige situatie zijn het vooral de sector en de Europese Unie die in de kern worden geplaatst. Zij worden beschouwd als de meest invloedrijke actoren op dit moment (figuur 2.1).

Figuur 2.1 Plaats van de actoren in de cirkels: huidige situatie

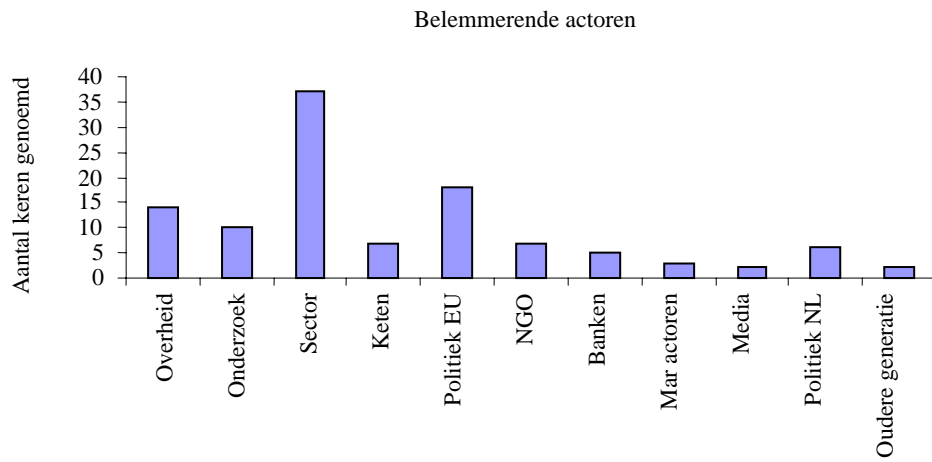
Tijdens het transitieproces zal er een verschuiving plaatsvinden. Verwacht wordt dat alle actoren meer richting de kern verschuiven. Alleen de categorie 'onderzoek' blijft in de middelste cirkel staan (figuur 2.2).

Figuur 2.2 Plaats van de actoren in de cirkels: tijdens transitieproces

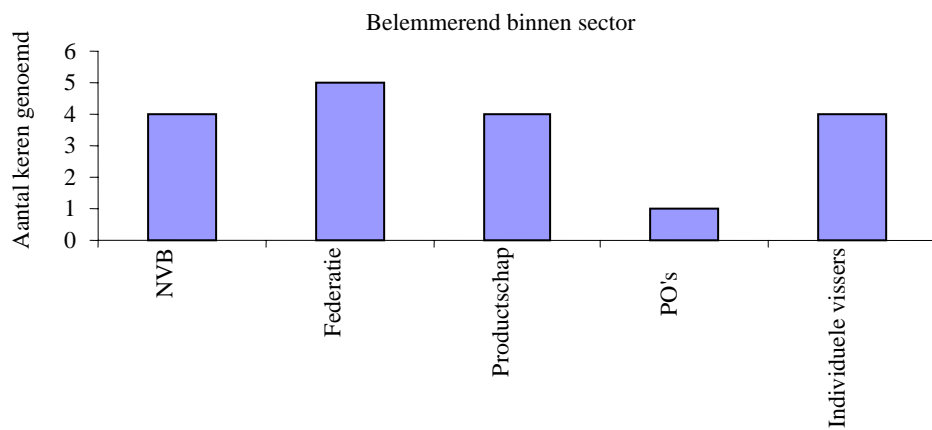
2.5.4 Belemmerende en stimulerende actoren bij de transitie naar een duurzame visserij

Actoren die zich in het transitieproces bevinden kunnen belangrijk zijn, maar tevens voor belemmeringen zorgen. Er spelen verschillende belangen en veranderingen worden niet altijd even positief opgevat, zeker niet als men het idee heeft er op achteruit te gaan. Door de geïnterviewden werden de sector en de Europese politiek als meeste belemmerende actoren beschouwd (figuur 2.3).

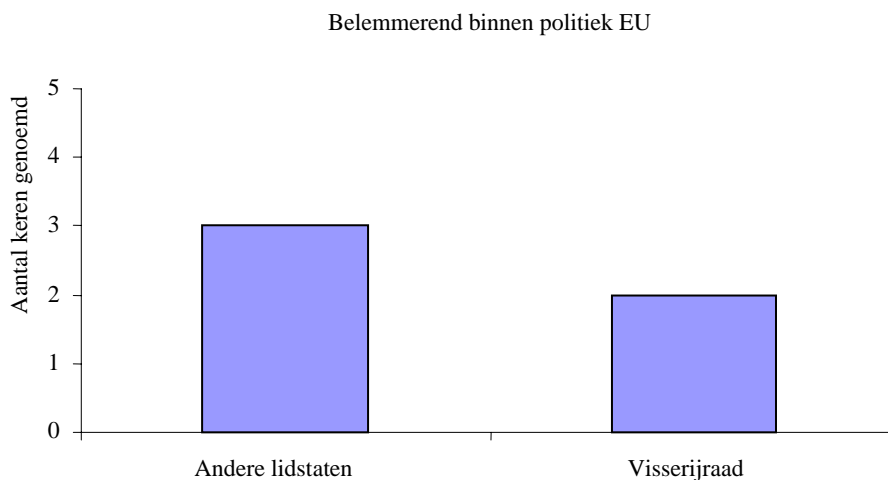
Figuur 2.3 Actoren die worden gezien als belemmerend voor het transitieproces

Binnen de categorie sector wordt echter niet iedereen als even belemmerend gezien. Uit figuur 2.4 is te zien hoe vaak bepaalde actoren worden genoemd.

Figuur 2.4 Actoren die binnen de categorie sector als meest belemmerend worden beschouwd voor het transitieproces

Binnen de Europese politiek worden eigenlijk twee actoren als echt belemmerend ervaren. Dit zijn de Visserijraad en de andere lidstaten. De Visserijraad wordt als traditioneel beschouwd (figuur 2.5).

Figuur 2.5 Actoren die binnen de categorie Politiek EU als meest belemmerend worden beschouwd voor het transitieproces

Naast de belemmerende actoren zijn in de perceptie van de geïnterviewden wel degelijk ook actoren die het transitieproces zouden kunnen stimuleren. Stimulerende actoren/instituties zijn:

- de consument;
- jonge/actieve vissers;
- MSC;
- Natuur en Milieuorganisaties;
- Vissersvrouwen;
- Supermarkten;
- Investeerders;
- bedrijven die al MVO geïncorporeerd hebben in bedrijven (voorbeeldfunctie);
- Ministeries als Economische Zaken, Financiële Zaken, ministerie van OC&W, VROM en Ministerie van LNV, Directie Natuur;
- kerken.

2.5.5 Belemmerende factoren bij de transitie naar een duurzame visserij

Naast de actoren die het proces positief of negatief zouden kunnen beïnvloeden, spelen uiteraard ook vele andere aspecten een rol. Door de geïnterviewden worden een aantal factoren genoemd:

- angst voor verandering;
- oudere generatie;
- cultuur en opleidingsniveau vissers;
- hiërarchie binnen vissersorganisaties;
- financiële situatie van vissers;
- te weinig aandacht voor economische situatie;
- te grote focus op korte termijn belangen;
- onzekerheid ter attentie van de toekomst vanwege onduidelijk beleid;
- weinig invloed op Europees beleid;
- weinig afstemming/communicatie tussen ministeries onderling (bijv. Directie Visserij en Directie Natuur binnen het Ministerie van LNV komen vaak niet met één verhaal naar buiten);
- er is sprake van slechte onderlinge communicatie en communicatie naar buiten toe;
- consument en Politiek NL hebben nauwelijks interesse;
- innovatie hoeft niet per definitie duurzaam te zijn. Kortom: men moet zich niet alleen richten op innovatie.

Ook op dit vlak worden belemmeringen voornamelijk gezocht op het vlak van gedrag, maatschappij en economie. Volgens sommigen is de oudere generatie in alle geledingen een belemmering (sector, LNV enzovoort). De visserijsector zelf lijkt geïsoleerd te opereren: het mist soms een bepaalde aansluiting met de rest van de samenleving. Dit beeld wordt soms zelfs gekoesterd door vissers en anderen, deze 'isolatie' kan echter belemmerend werken. De sector wordt als gesloten ervaren. Deze gesloten cultuur is een anachronisme. Jonge vissers geven aan meer openheid te willen en meer samenwerking. De hiërarchische structuur binnen de vissersorganisaties zou dit tegenhouden.

2.5.6 Sociaal leren en veranderingen

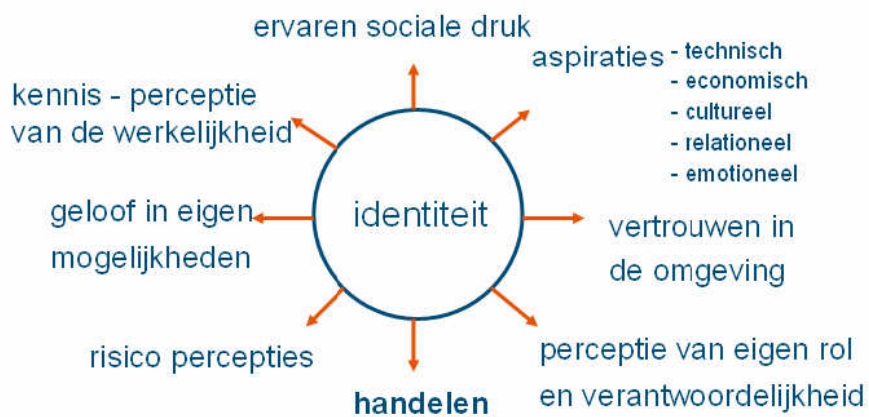
Het wegnemen van belemmerende factoren en het betrekken van stimulerende actoren zijn alleen niet voldoende om een transitieproces op gang te brengen. Zo zijn er een aantal condities te benoemen die bepalend zijn voor leren en ook voor onderhandelen (Leewis, 2006):

- gevoel van urgentie;

- persoonlijke betrokkenheid;
- gevoelens van wederzijdse afhankelijkheid;
- geloof in het bestaan van oplossingsruimte en
- legitieme facilitering/leiderschap.

In figuur 2.6 wordt dit verder uitgewerkt. Belangrijk is dat er een basis moet zijn voor leren en onderhandelen als het gaat over veranderingen.

Terreinen van leren - redenen voor handelen

3. Conclusies

Uit de lijst met 'aanbevelingen' van de geïnterviewden zien we dat er grote behoefte is aan met name institutionele en economische/maatschappelijke veranderingen. Het is belangrijk hier rekening mee te houden bij vervolgetrajecten. Belemmeringen worden dan ook vooral geïdentificeerd op het vlak van gedrag, maatschappij en economie. De constatering dat perspectieven volgens het sociale paradigma onvoldoende aanbod komen binnen visserijvraagstukken valt hier logischerwijze mee samen. Wanneer de nadruk ligt op rationalisering en conservering ligt het gevaar op de loer juist de institutionele en maatschappelijke aspecten van visserijvraagstukken te veronachtzamen.

In de perceptie van de geïnterviewden zijn er actoren die het transitieproces zouden kunnen stimuleren. Deze actoren kunnen wellicht een grotere rol krijgen in het transitieproces. Vaak zitten in overlegorganen (Task Force, Ronde tafelgesprekken enzovoort) steeds dezelfde personen. Om de transitie te stimuleren kan het echter raadzaam zijn andere personen aan te trekken. Dit kunnen actoren binnen de sector zijn (de zogenaamde stimulerende actoren) of actoren van buiten de sector. De positie van deze actoren is vaak minder bepaald, zodat ze vrijer kunnen spreken en denken. Zodra ze echter deel gaan uitmaken van de gevestigde orde is het tijd om te wisselen van plek, belangen gaan dan meespelen.

Om transitieprocessen te bevorderen kan een stakeholder dialoog een goede werkwijze zijn. Een stakeholder dialoog kan ten eerste onderlinge contacten verbeteren. Ten tweede is het een goed instrument om op individueel bedrijfsniveau maatschappelijk verantwoord ondernemen hanteerbaar te maken. De stakeholderdialoog biedt voor maatschappelijke organisaties de gelegenheid om sectorbrede ambities te vertalen naar bedrijfsspecifieke mogelijkheden en beter inzicht te krijgen in de bedrijfsspecifieke mogelijkheden die hierbij een rol spelen. Bedrijven hebben vaak een beperkte speelruimte en moeten opereren in een internationale markt. Bovendien hebben ondernemers te maken met bepaalde competenties (zie Van der Schans, 2004; De Vos en Hoefnagel, 2006). De aanbevelingen kort samengevat:

- niet alleen vissers moeten veranderen;
- zelfanalyse: alle partijen moeten hand in eigen boezem steken. Nagaan hoe belemmer ik het proces en hoe kan dat veranderen en hoe stimuleer ik het proces;
- begrijpen dat visies beïnvloed worden door bepaalde paradigma's;

- achterhalen waarom bepaalde vijandbeelden en stereotypen zijn ontstaan, of deze beelden juist zijn en hierover met elkaar in gesprek gaan (mythen ontrafelen);
- probleempcepties en duurzaamheidsvisies ontwikkelen;
- bereid zijn water bij de wijn te doen;
- een gedeelde perceptie op transitie en doelen zien te formuleren;
- transitie kost tijd, haalbare tijdsafspraken maken over de stappen die genomen moeten worden.
- randvoorwaarden scheppen, coherentie met andere regels, transparantie waarborgen. Acties ondernemen;
- participatie: Individuele benadering en dialoog centraal stellen.

Literatuur

Bruns, M., 'Fast Arrangement Map Duurzame Visserij'. Maarten Bruns in opdracht van Taskforce Visserij, 2005.

Cicin-Sain, B. en R. Knecht, *Integrated Coastal and Ocean Management, Concepts and Practices*. California, Island Press, 1998.

Hoefnagel, E., A. Burnett en D. Wilson,. 'The knowledge base of Co-management'. In: *The knowledge base for Fisheries Management* (Chapter 4). Elsevier, 2006 (forthcoming).

Leewis, C.,. Mini workshop 'Ruimte voor transitie: Sociaal leren', 23 februari 2006.

Schans, J. W. van der, *Varkensketens in transitie*. Rapport 1.04.03. LEI, Den Haag, 2004.

Smit, J., E. Buisman en L. van Hoof, *Duurzame ontwikkeling van het Nederlandse Noordzee viscluster*, Syntheserapport over status en potentie. LEI, Den Haag, 2005.

Vos, de B.en E. Hoefnagel, *Ondernemerschap in de platvissector, Ondernemersstijlen en Toekomstvisie*, LEI rapport. Den Haag, 2006.

Bijlage 1. Geïnterviewde personen

Naam geïnterviewde	Bedrijf/organisatie	Functie
Dhr. S. Buijs	CDA	Tweede kamerlid, visserij-woordvoerder
Dhr. C. Drijver	WNF	Hoofd programma Oceanen en Kusten
Dhr. S. van der Wouw	Stichting Wakker Dier	Senior beleidsmedewerker dierenwelzijn en consumptiedieren
Mw. C. Absil	Stichting de Noordzee	Projectleider Visserijbeleid
Dhr. M. Scholten	Wageningen Marien/RIVO	Directeur
Dhr. K. Lankester	Scomber, adviesbureau voor duurzame visserij en visserijbeheer	Directeur Scomber en bestuurslid MSC
Dhr. J. Veerkamp	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Programma-manager Transitie Biodiversiteit
Dhr. G. Post	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Natuur	Beleidscoördinator team Water en Milieu
Mw. J. Wijering en Mw. W. Zevenboom	Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat Directie Noordzee	Hoofd beleidsvoorbereiding en Evaluatie Waterbeheer Senior Projectmanager Waterbeheer
Dhr. A. Ammerlaan	Rabobank	
Dhr. C. Dutilh	Unilever	Manager Duurzame Ontwikkeling
Dhr. J. van Nieuwenhuizen	United Fish Auctions (UFA)	Managing Director
Dhr. G. Pastoor	Visfederatie	Voorzitter Visfederatie en bestuurslid Productschap vis
Dhr. E.J. van Slooten	Stichting jonge vissers in oprichting/visserijbedrijf Urk	Betrokken bij oprichting stichting en mede-eigenaar visserijbedrijf
Mw. A. Bais	Noordzeevrouwennetwerk (NSWN) en Vinvis	Vertegenwoordigt NSWN in de Regionale Advies Commissie Platvis
Mw. N. Steins	Productschap vis	Hoofd Visserijzaken
Dhr. J. Nooitgedagt	Nederlandse vissersbond	Voorzitter
Dhr. B. Daalder	Federatie van visserijverenigingen	Voorzitter